

SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM

Anyagismereti és Járműgyártási Tanszék

Anyagszerkezet és –vizsgálat

NGB_AJ021_1

1. Tantermi Gyakorlat

A szerkezeti anyagok tulajdonságai és azok vizsgálata

Szakítóvizsgálat

Dr. Hargitai Hajnalka

(Csizmazia Ferencné dr. előadásanyagai alapján)

A szerkezeti anyagok tulajdonsága

- **fizikai tulajdonságok,**
 - ☞ **mechanikai,**
 - ☞ **termikus,**
 - ☞ **elektromos,**
 - ☞ **mágneses**
 - ☞ **akusztikai,**
 - ☞ **optikai**

Minőség, élettartam

A termék minősége függ:

- **gyártási jellemzőktől**
 - A felhasznált anyagtól
 - A tervezéstől, konstrukciótól
 - Az alkalmazott technológiáktól.
- **üzemeltetés körülményeitől**
 - elhasználódási, károsodási folyamatok

Termékminőség és élettartam

Tehát anyagismereti sőt minőségügyi szempontból figyelembe kell venni:

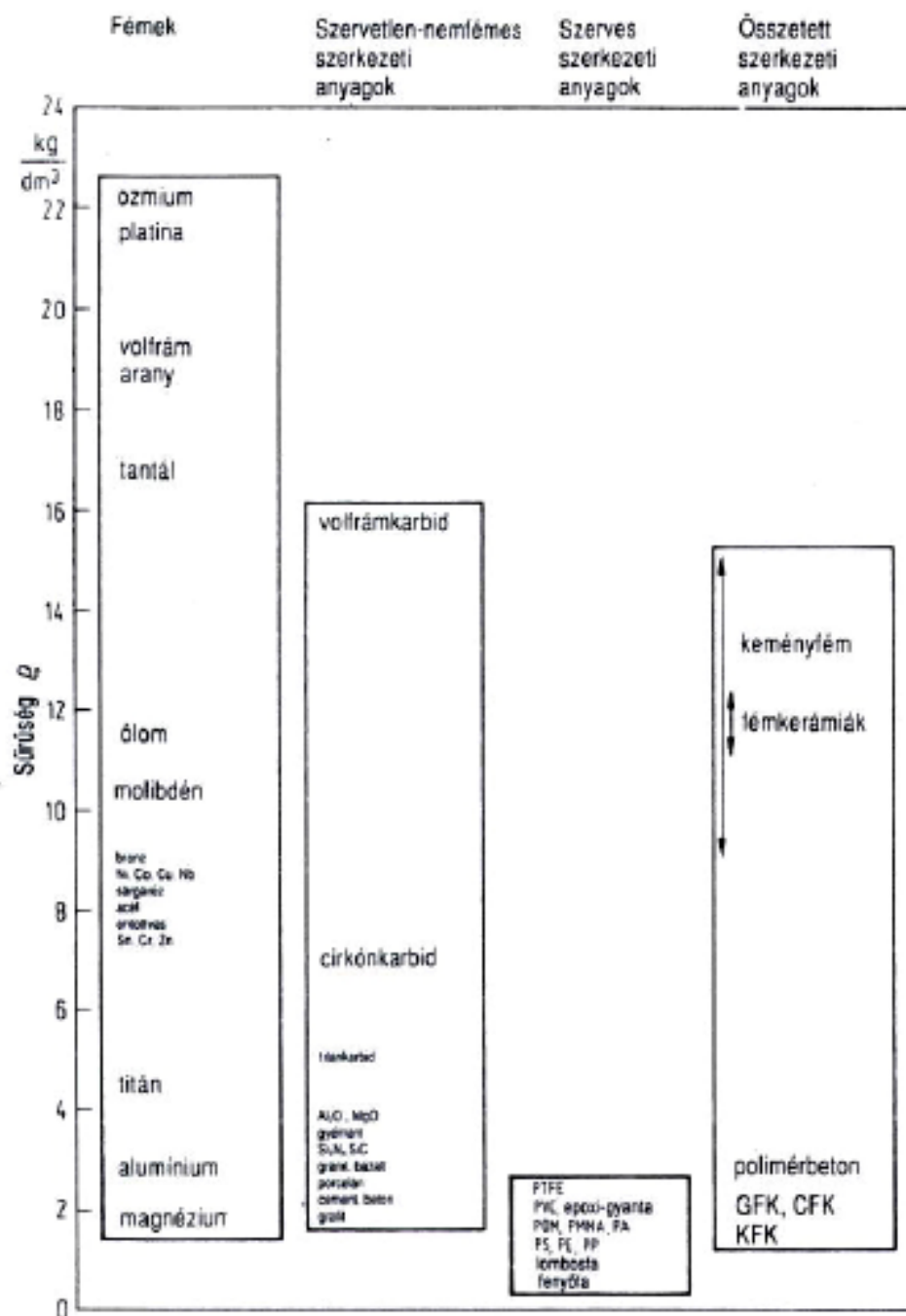
- **az anyagok szerkezetét**
- **fizikai tulajdonságát (igénybevehetőség)**
- **technológiai tulajdonságait**
- **üzemeltetési tulajdonságait (károsodásállóság)**

Anyagtulajdonságok

- **Sűrűség**

$$\rho = m/V \text{ [kg/m}^3\text{]}$$

Anyagtulajdonságok

Mechanikai tulajdonságok (terhelhetőség)

A szerkezeti anyagok viselkedése az igénybevételekkel szemben

- A szerkezeti anyagok legfontosabb tulajdonsága, hogy ellenállnak a külső igénybevételekkel szemben, tehát a **terhelhetők**.
- Az igénybevételek **összetettek és különbözőek**. A szilárdsági számítások során ezeket az összetett igénybevételeket jól definiálható alapesetekre un. **egyszerű igénybevételekre vezetjük vissza**, és ezek szuperpozíciójaként értelmezzük a szerkezet terhelését.

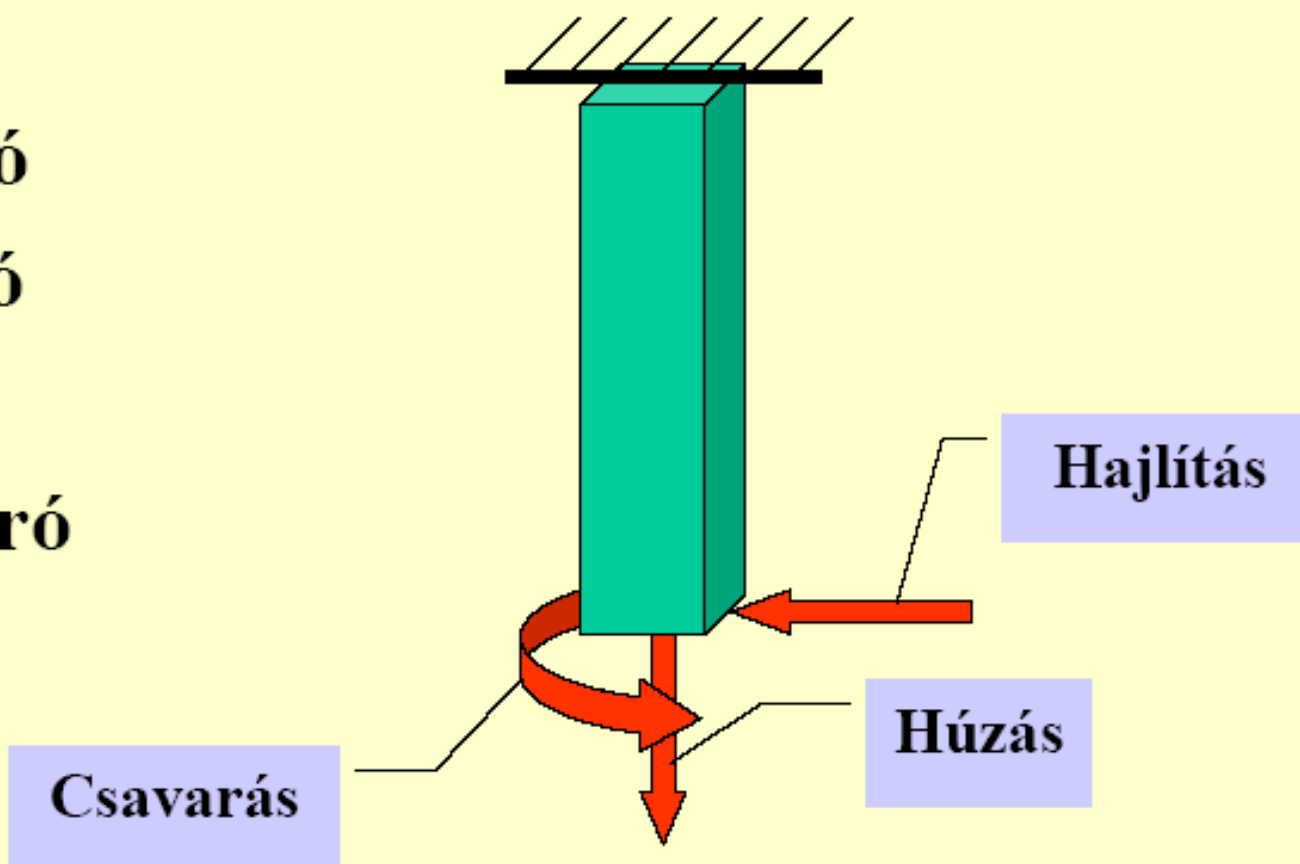
Az igénybevételek jellemzése (1)

- **Az igénybevétel hatása szerinti felosztás:**
 - Teljes anyagterfogra ható igénybevételek
 - A felületre ható igénybevételek
- **Az igénybevétel időbeli lefolyása szerinti felosztás:**
 - Statikus
 - Dinamikus, lökészerű
 - Ismétlődő, fárasztó
 - Az előbbi három kombinációja

Teljes anyagterfogratra ható igénybevételek

- Húzó
- Nyomó
- Hajlító
- Nyíró
- Csavaró

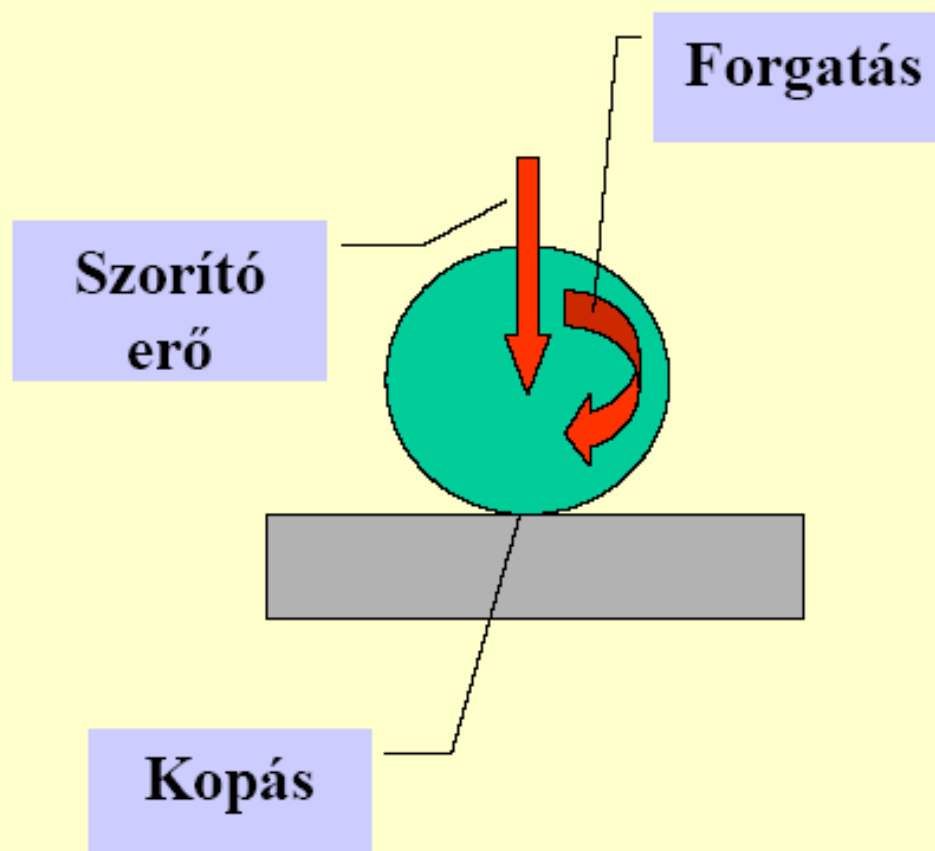
Egyszerű igénybevételek

- húzás, nyomás, hajlítás, csavarás és nyírás.
- Az igénybevétel számszerű értéke a felület egységre ható erő, a **feszültség**. Ha a feszültség a felület elemre merőleges, **normál (σ) feszültségről**, ha **a felület síkjában hat, csúsztató (τ) feszültségről** beszélünk. Mértékegysége : [N/mm² vagy MPa, azaz MN/m²]

A felületre ható igénybevételek

- Hő
- Vegyi
- Elektrokémiai
- Áramló közeg
- Koptató
- Sugárzás
- Biológiai

Az igénybevétel az időbeli változása alapján lehet:

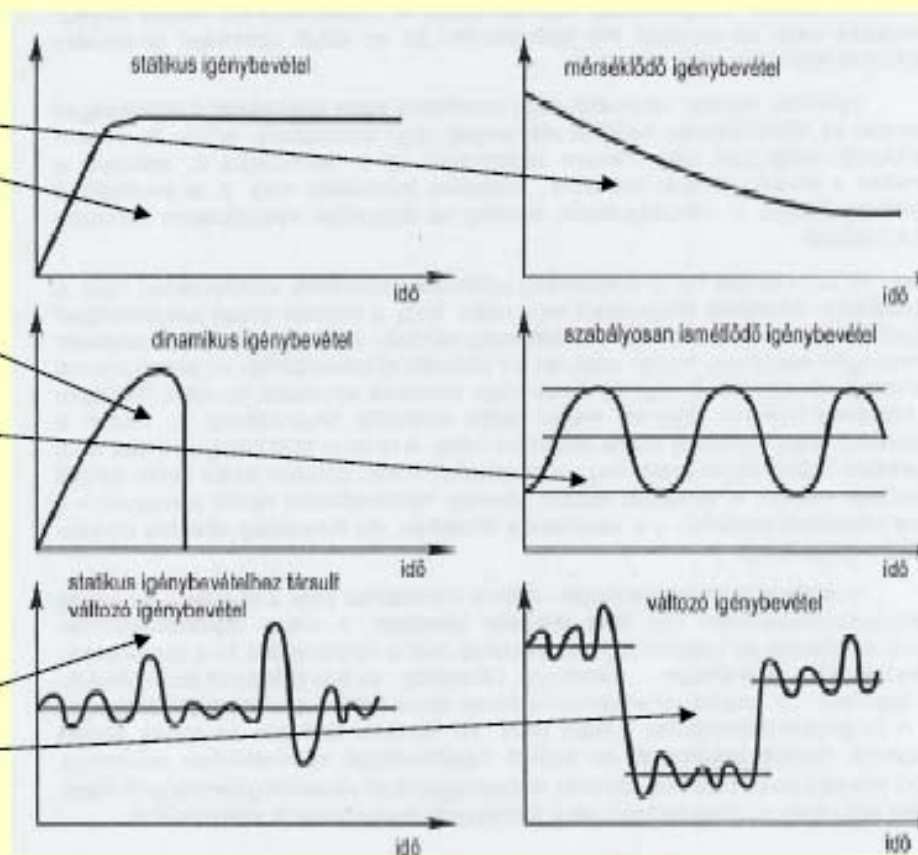

- ⇒ **statikus**, ha az igénybevétel időben állandó, vagy csak igen lassan, egyenletesen változik,
- ⇒ **dinamikus** , ha a terhelés időben változik, hirtelen, ütésszerű, lökésszerű pl. motorok indítása, ütközés stb.
- ⇒ **fárasztó**, ha az igénybevétel időben változik, és sokszor ismétlődik.

Az igénybevétel időbeli lefolyása

- Statikus
- Dinamikus
- Ismétlődő,
fárasztó
- Az előbbi
három
kombinációja

Az anyag viselkedése terhelés hatására

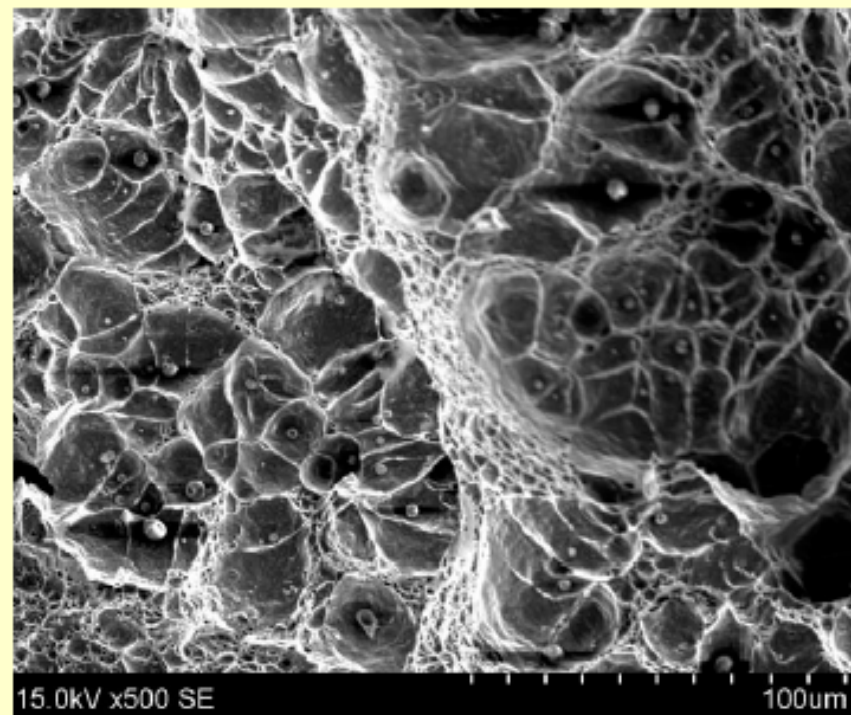
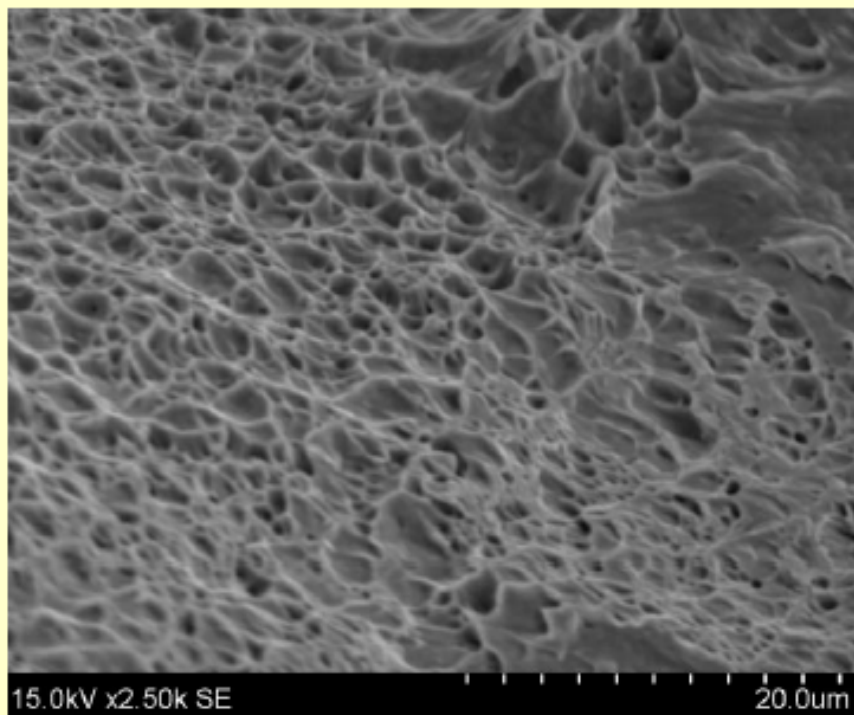
Az anyagok lehetnek:

- **szívósak,**
- **képlékenyek és**
- **ridegek.**

Szívós vagy képlékeny anyag

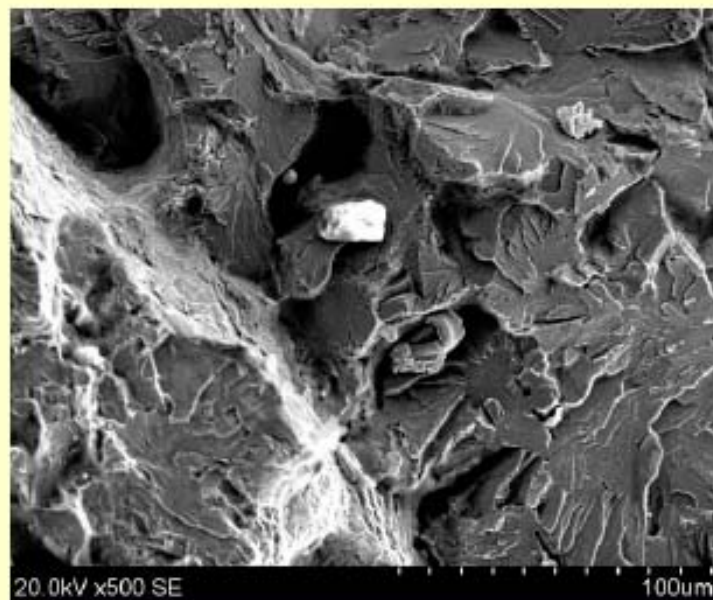
a törést **jelentős nagyságú maradó alakváltozás előzi** meg, ami sok energiát emészt fel. A töretfelület szakadozott, tompa fényű

Rideg, nem képlékeny törés

A rideg, nem képlékeny törés esetében a törést nagyon kicsi vagy semmi maradó alakváltozás sem előzi meg, és a repedés kialakulása után viszonylag kevés energiát kell befektetni az anyag eltöréséhez.

Mechanikai tulajdonságok

Statikus igénybevétel

Szakítóvizsgálat

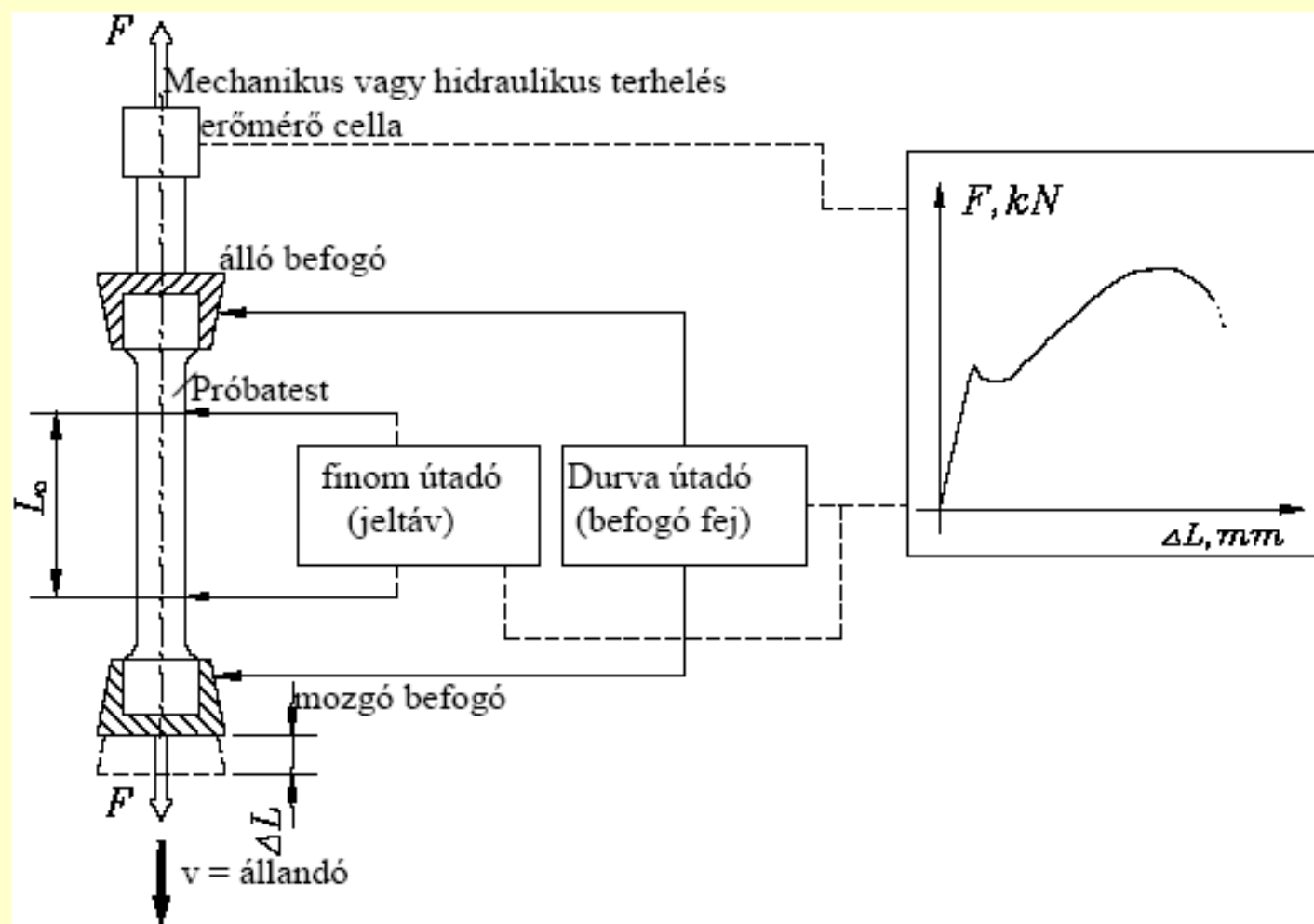
ISO 6892-1:2009

Húzó igénybevétellel szembeni ellenállás
meghatározása

Szakítóvizsgálattal meghatározható jellemzők 1

Elve:

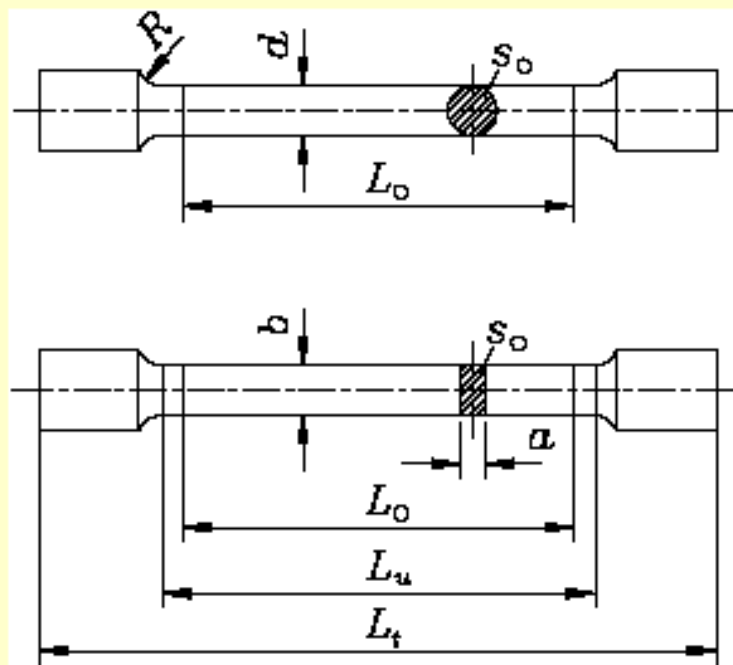

Szakító próbatest

arányos próbatest
esetén a **jeltávolság**
kör keresztmetszet esetén

$$L_0 = 5 \cdot d_0$$

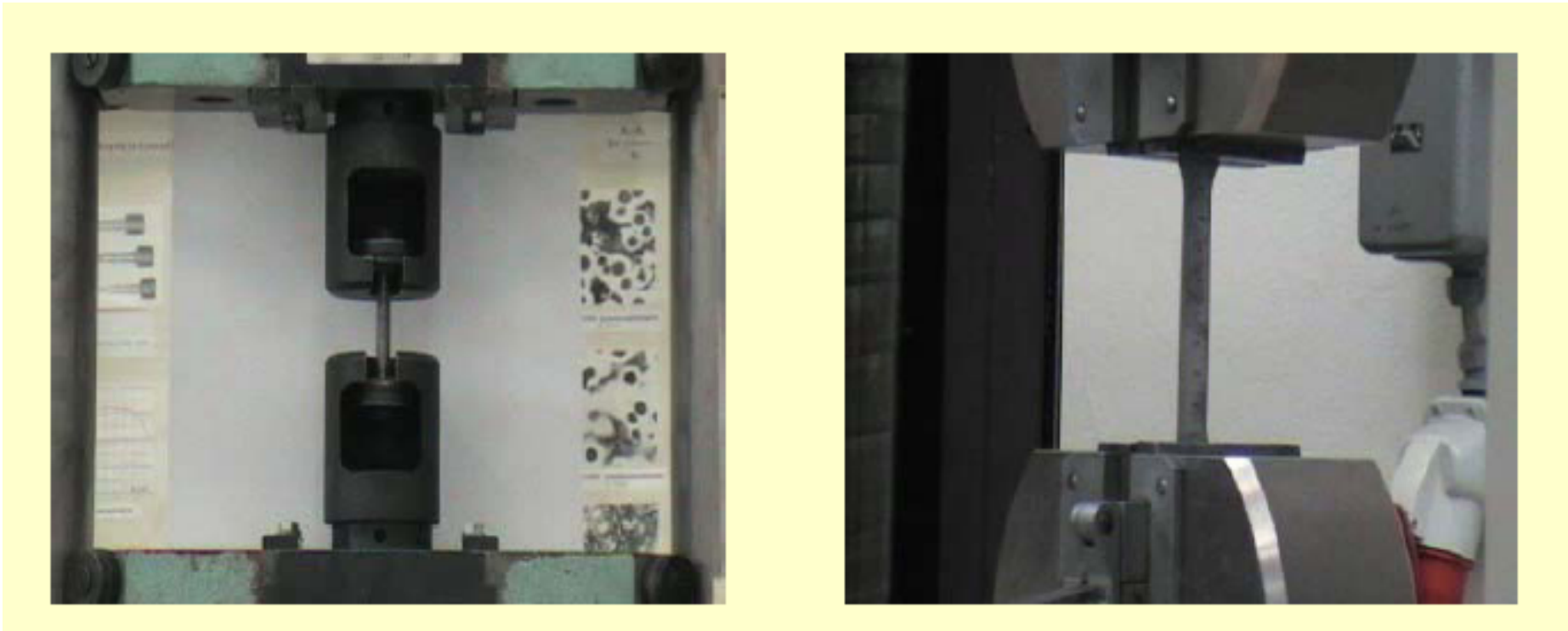
$$L_0 = 5,65 \sqrt{S_0}$$

Szakítópróbatest

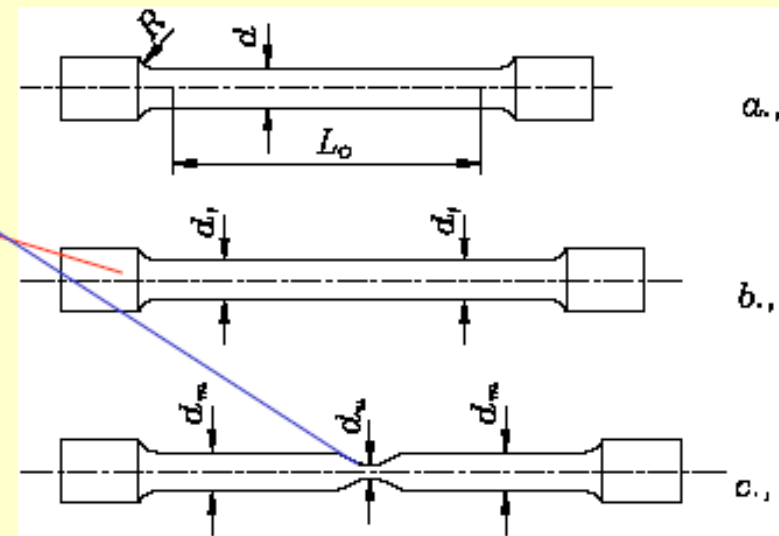
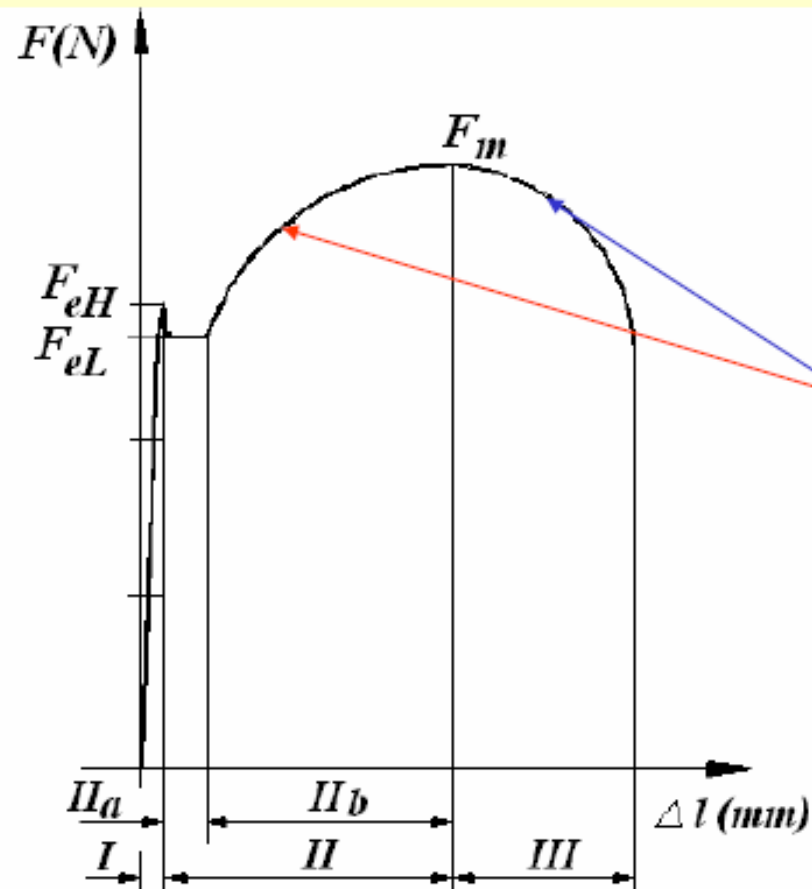
Szakító diagram

- A szakítógépet a próbatest összes megnyúlásának függvényében rajzolja meg a próbatest által felvett erőt. A függőleges tengelyen az **erőt** (jele: **F**) **N-ban** vagy **kN-ban**, a vízszintes tengelyen pedig a **jeltávolság megnyúlását** (jele: **ΔL**) tüntetjük fel **mm-ben**.

Lágyacél szakítódiagramja

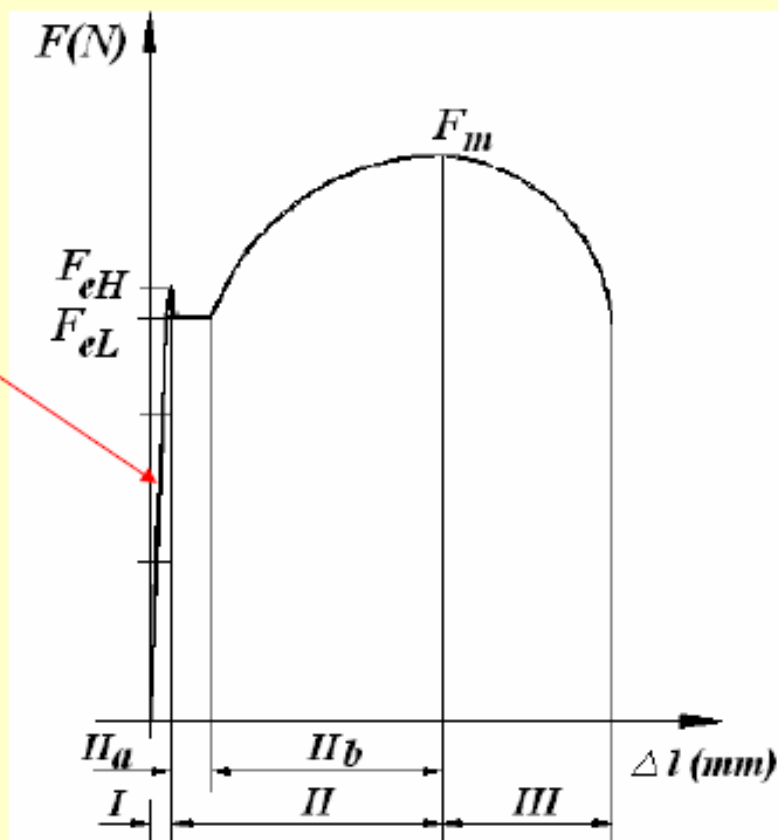

Lágyacél szakítódiagramja

A I. a **rugalmas alakváltozás szakasza.**

Az alakváltozás és a feszültség lineáris összefüggésben van.

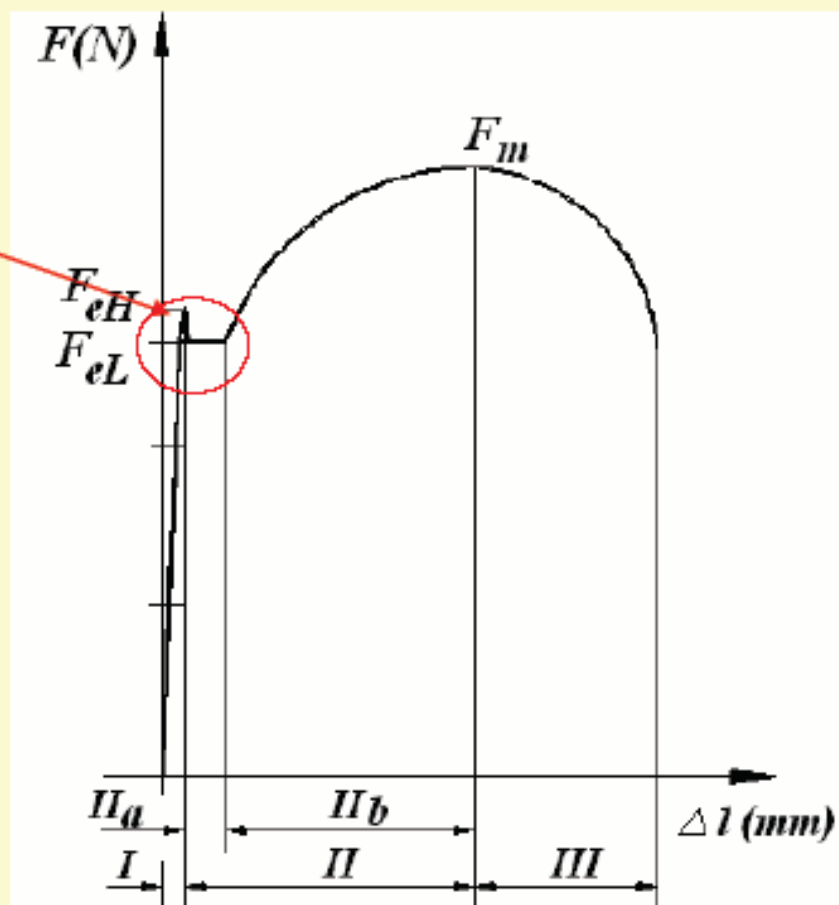
$$\sigma = E \cdot \varepsilon \text{ (Hook törvény)}$$

Lágyacél szakítódiagramja

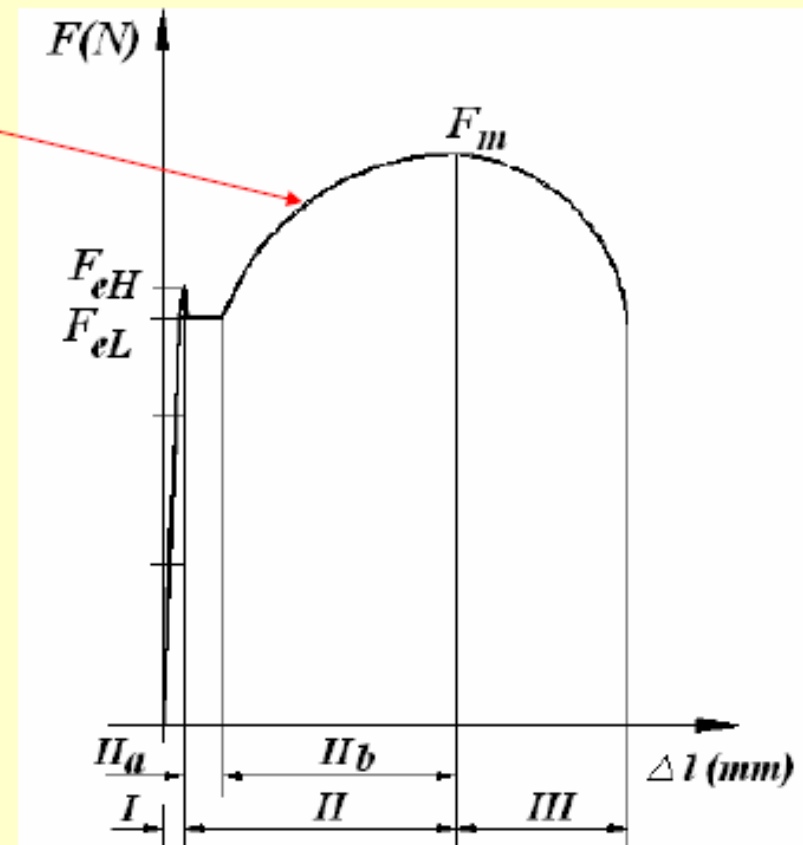
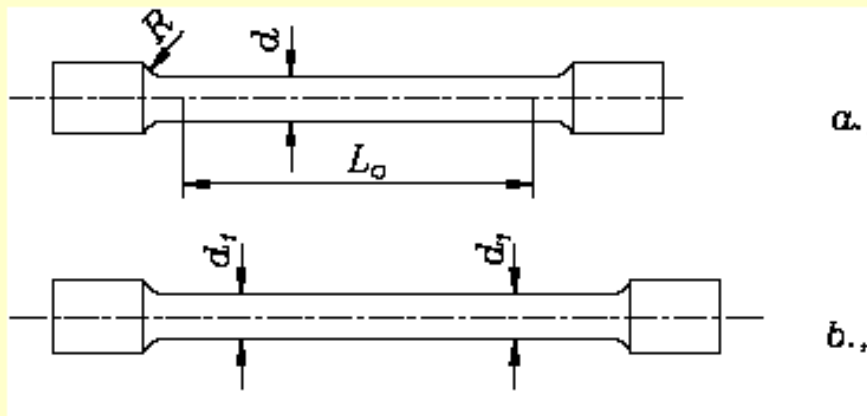
- II.a. **folyási szakasz.** A folyási szakasz az F_{eH} erőnél kezdődik, és azt jelenti, hogy a próbatest valamennyi kristallitjában megindul a maradó alakváltozás

Lágyacél szakítódiagramja

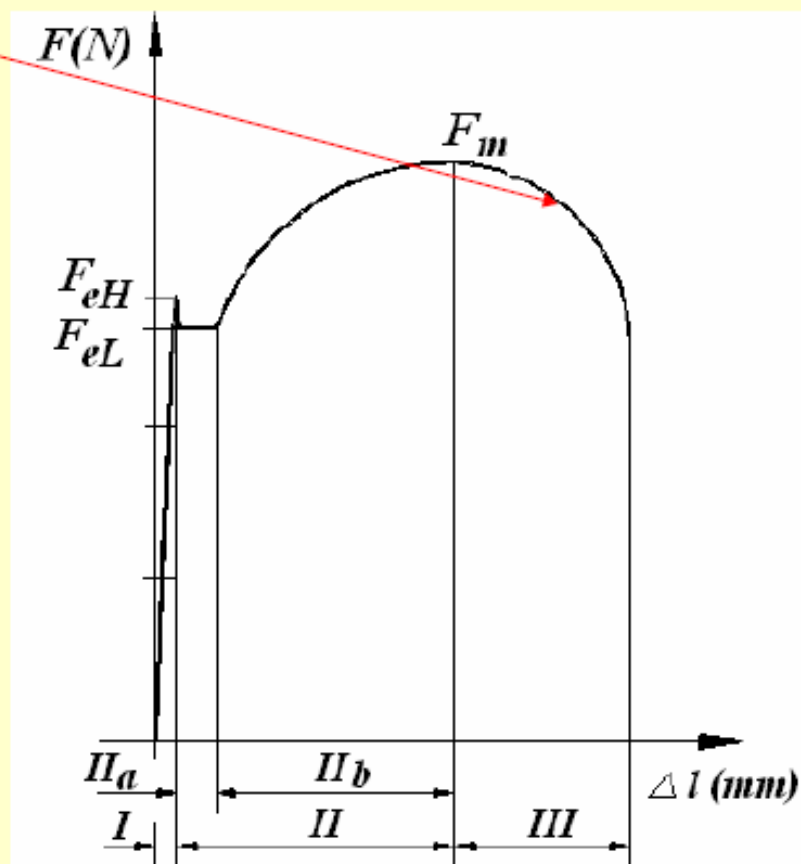
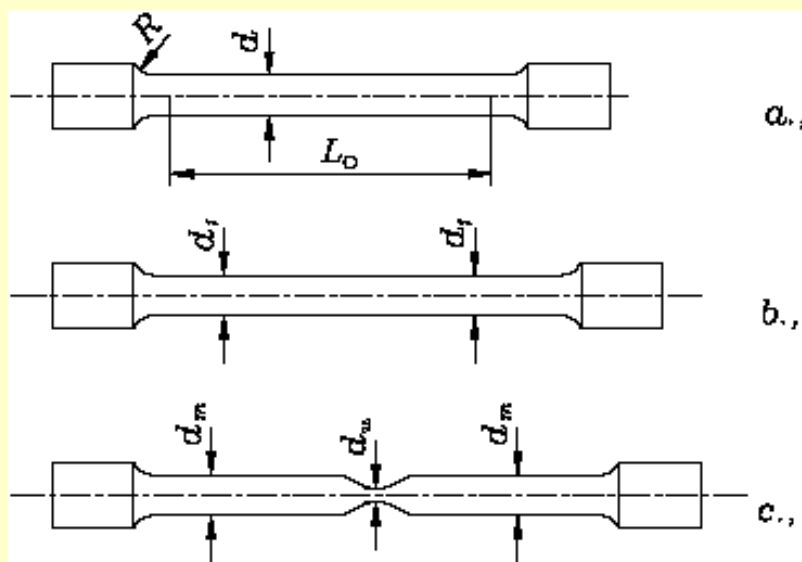
- II.b. egyenletes alakváltozás szakasza.

Lágyacél szakítódiaagramja

- III. **kontrakciós szakaszban** a próbatest alakváltozása egy meghatározott részre korlátozódik

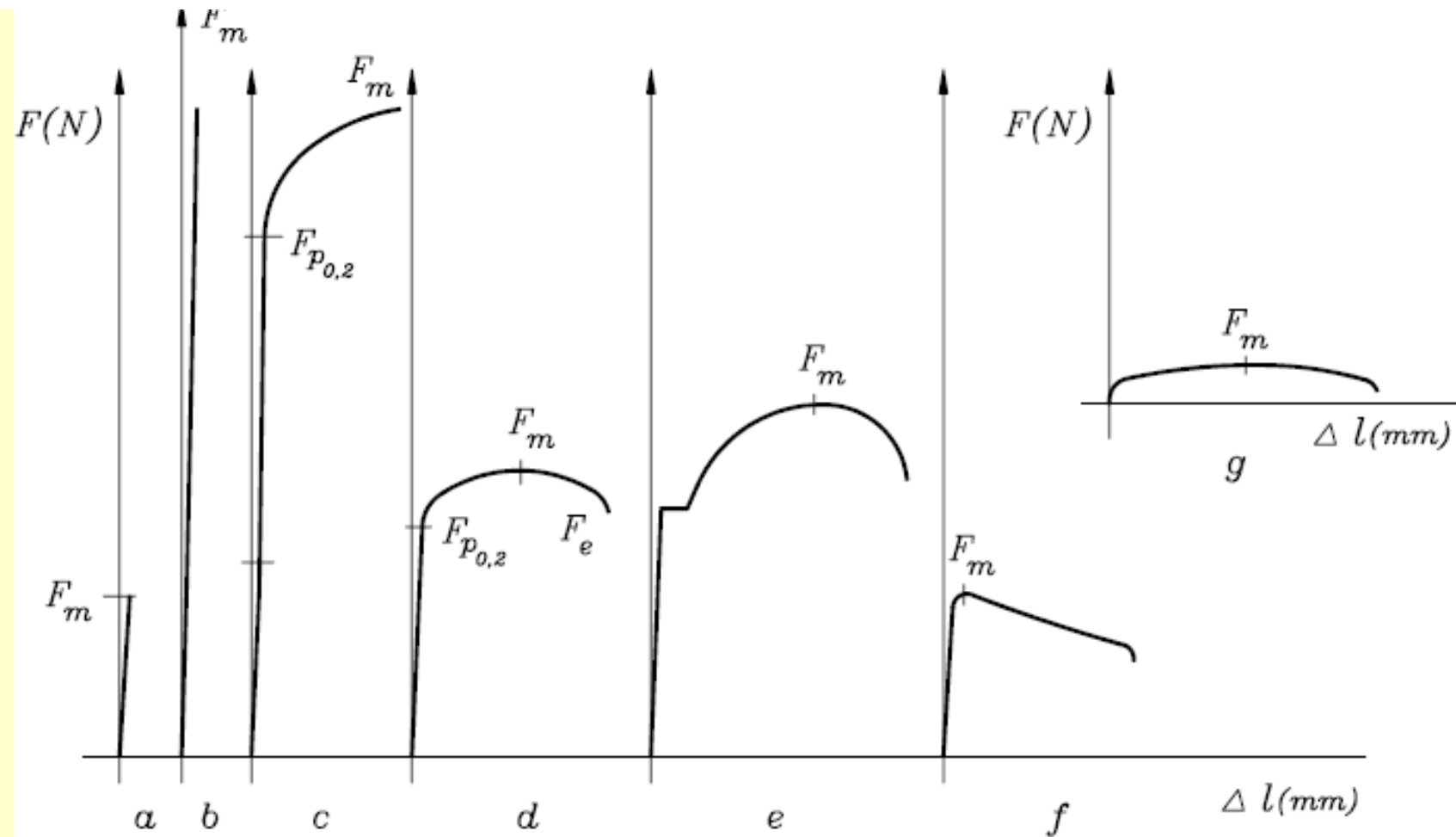

Hengeres lágyacél szakítása

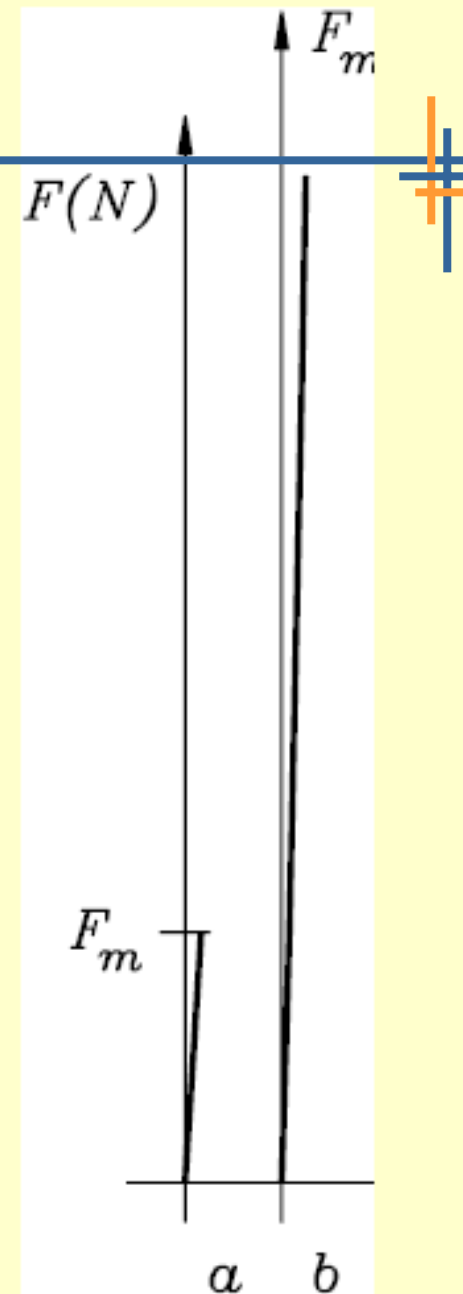
Különböző anyagok szakítódiagramjai

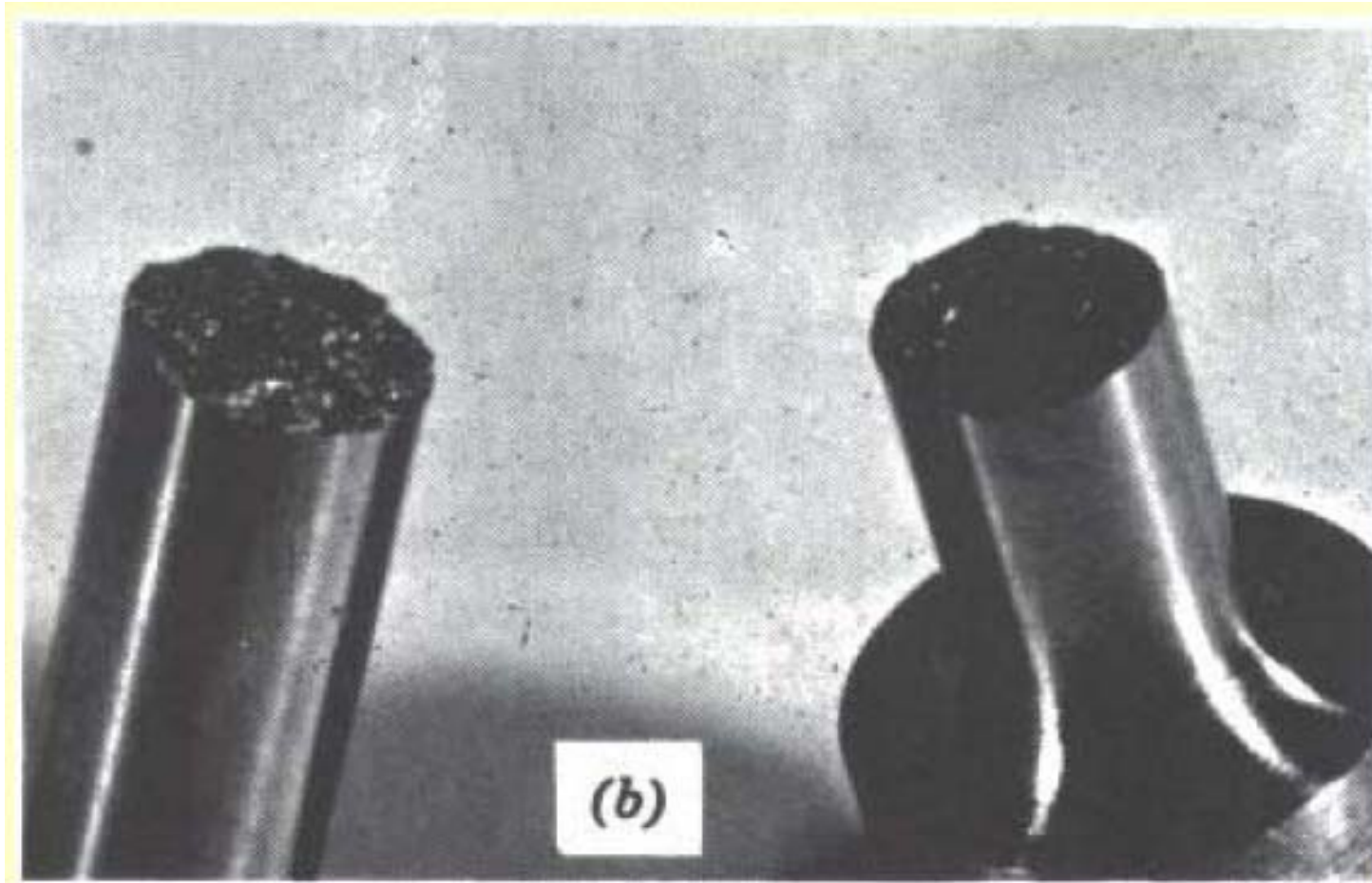
Különböző anyagok szakítódiagramjai

- Rideg anyagok:
 - a lemezgrafitos öntöttvas,
 - b edzett acél diagramja.vagy kerámia ridegek , csak rugalmas alakváltozásra képesek. A szakadás felülete szemcsés és merőleges az igénybevétel tengelyére.

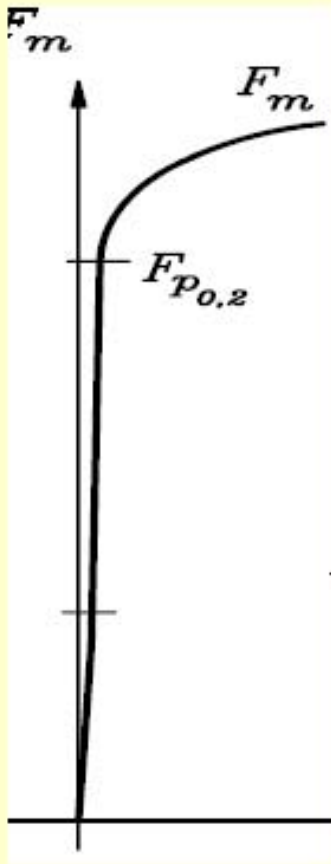

Rideg törés

Gömbgrafitos öntöttvas

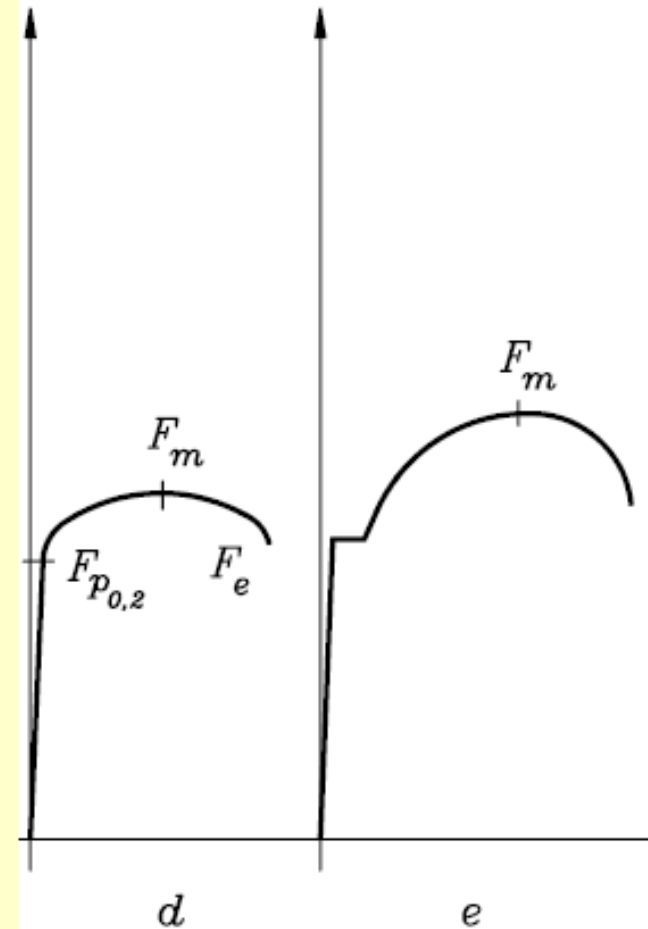

Különböző anyagok szakítódiagramjai

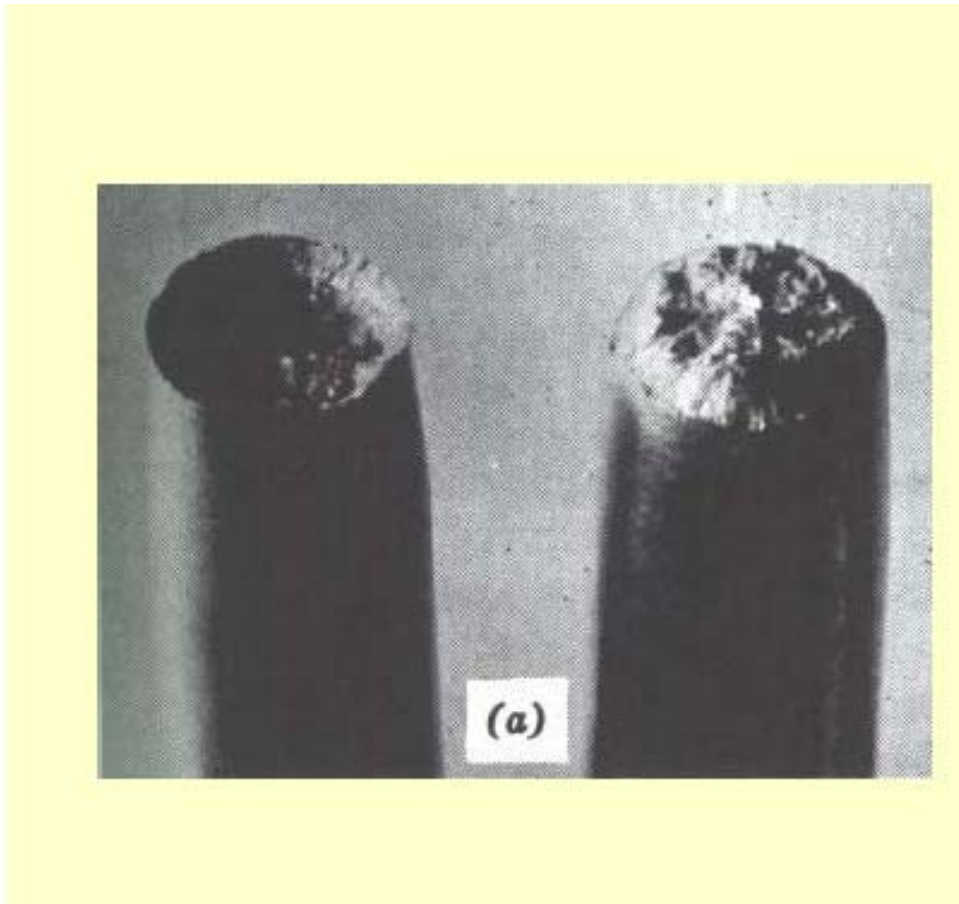
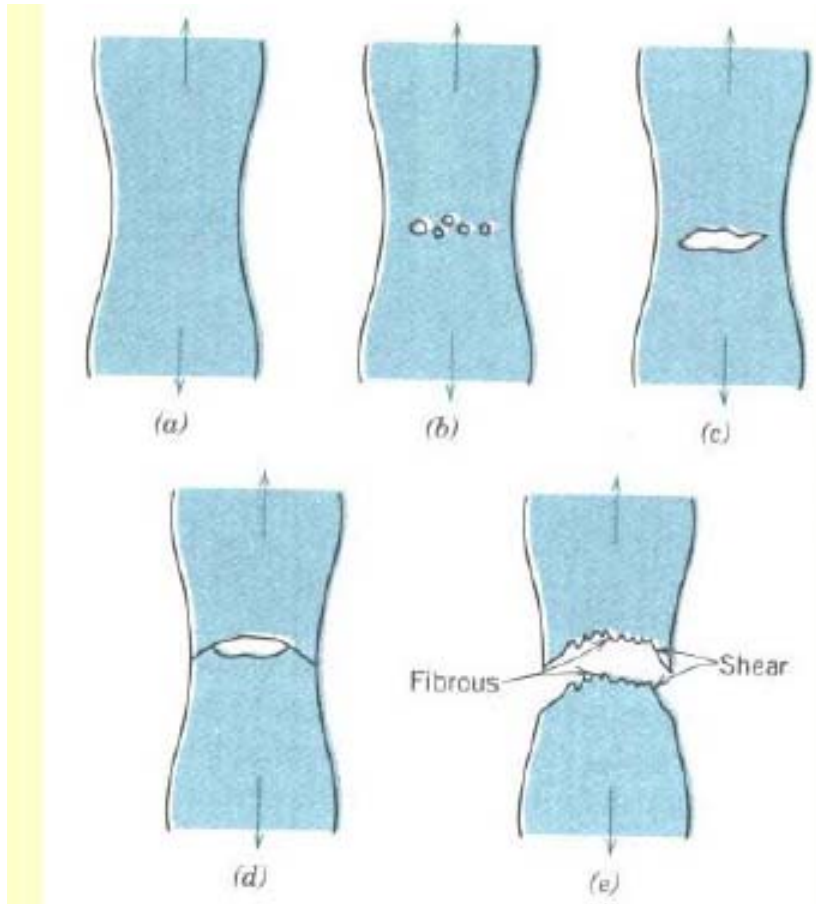
- Szívós anyagok
d ábrán **határozott folyást nem mutató anyagok** pl. réz vagy alumínium.

Az e **lágycél**

A szívós anyag viselkedése a kontrakciós szakaszban

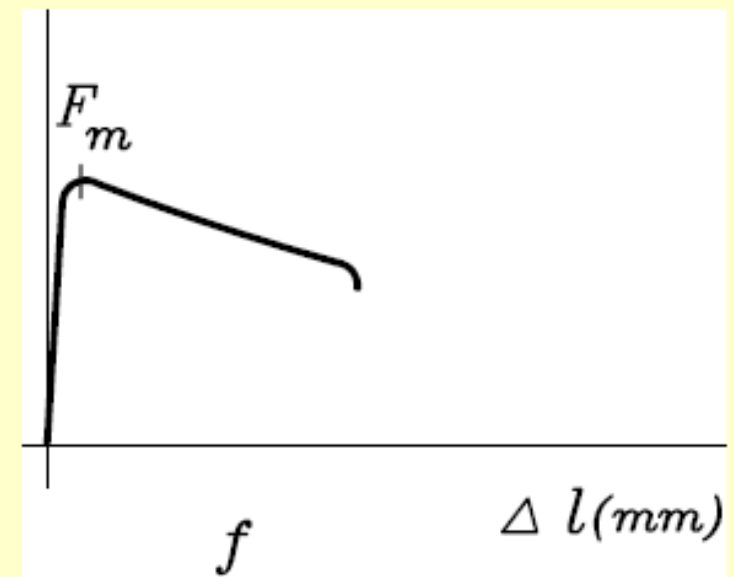

Különböző anyagok szakítódiagramjai

- Hidegen alakított fémek

f ábra hidegen erősen alakított, tehát felkeményedett fém A felkeményedett anyagok, rugalmas alakváltozást követő igen rövid egyenletes alakváltozás után kontrahálnak.

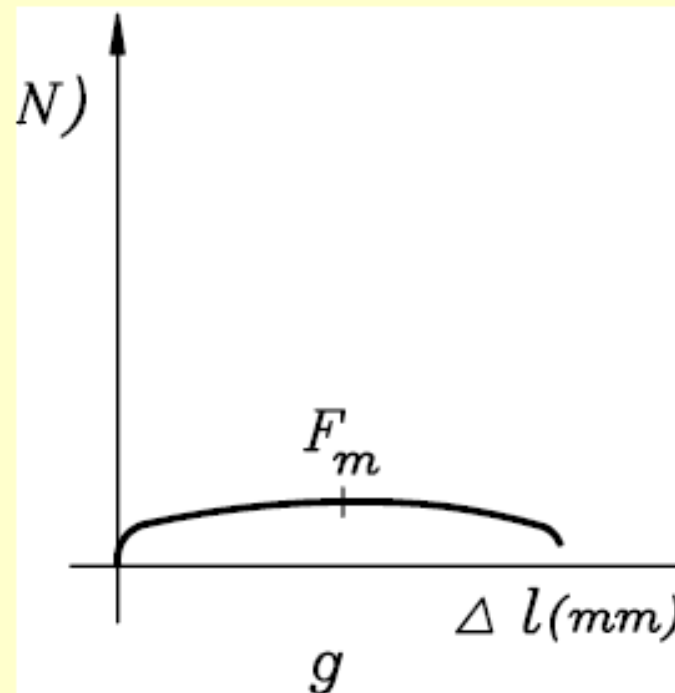

Különböző anyagok szakítódiagramjai

- Képlékeny fémek

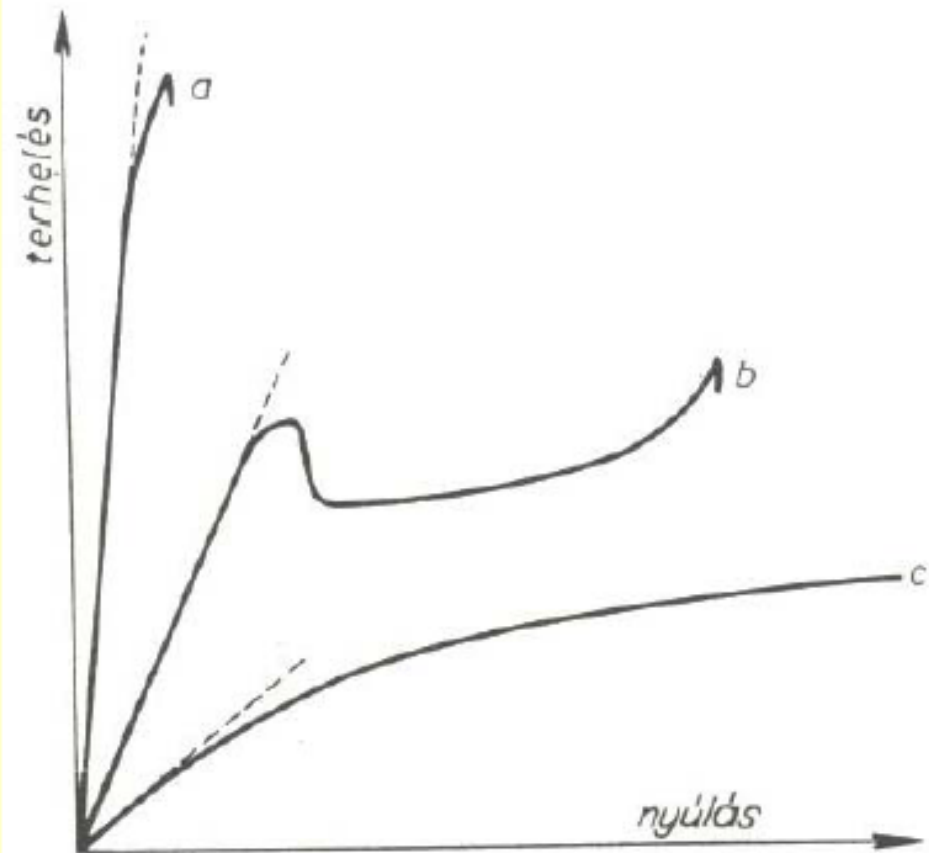
g ábra nem keményedő, képlékeny fém pl. ólom (Pb) szakítódiagramja van. A diagramnak szinte csak maradó alakváltozási része van.

Műanyagok szakítódiagramja

- a rideg anyag pl. hőre nem lágyuló műanyagok
- b. szívós pl. PA
- c. lágú anyag pl. PE

A szakítóvizsgálattal meghatározható anyagjellemzők

A szakítódiagram alapján kétféle rendszer szerint értelmezhetünk értékeket.

A **mérnöki rendszerben**, az erő és alakváltozás értékeket az eredeti, kiinduló értékekhez viszonyítjuk,

míg a **valódi rendszerben** a változásokat a pillanatnyi, tényleges értékekhez viszonyítjuk.

Mérnöki rendszer

feszültség :
$$\sigma = \frac{F}{S_o} \left[\frac{N}{mm^2} \right]$$

alakváltozás, fajlagos
nyúlás :

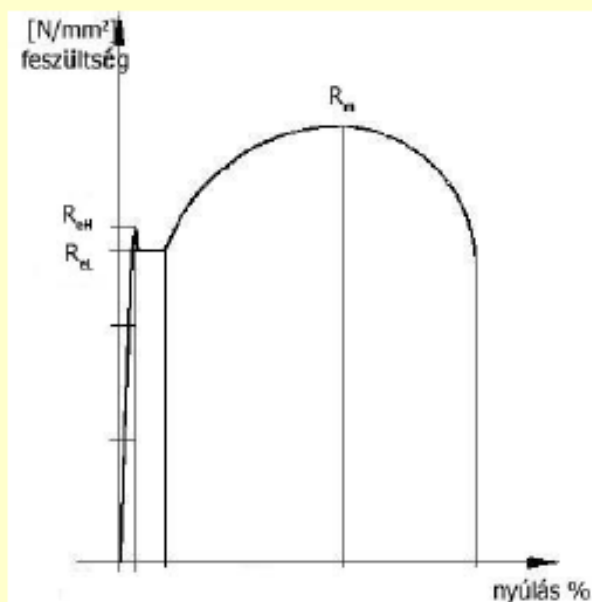
$$\varepsilon = \frac{\Delta L}{L_o} 100 [\%]$$

F az erő

S_o az eredeti keresztmetszet

L_o a jeltávolság eredeti értéke

ΔL a megnyúlás

A szakítóvizsgálattal meghatározható anyagjellemzők

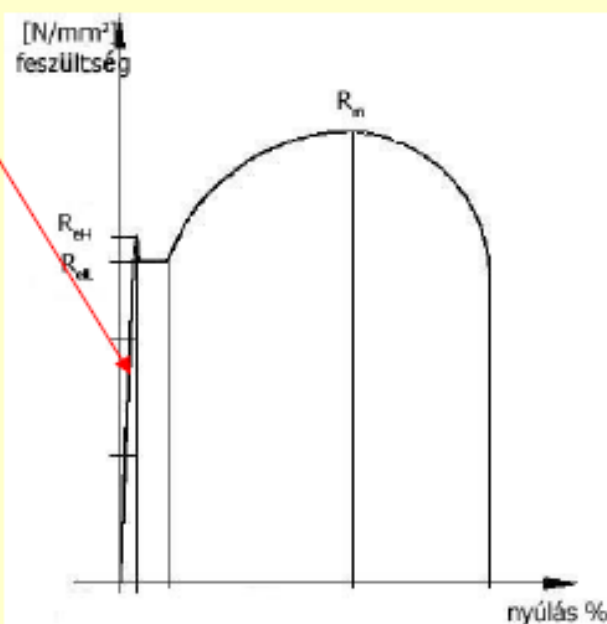
Szilárdsági anyagjellemzők:

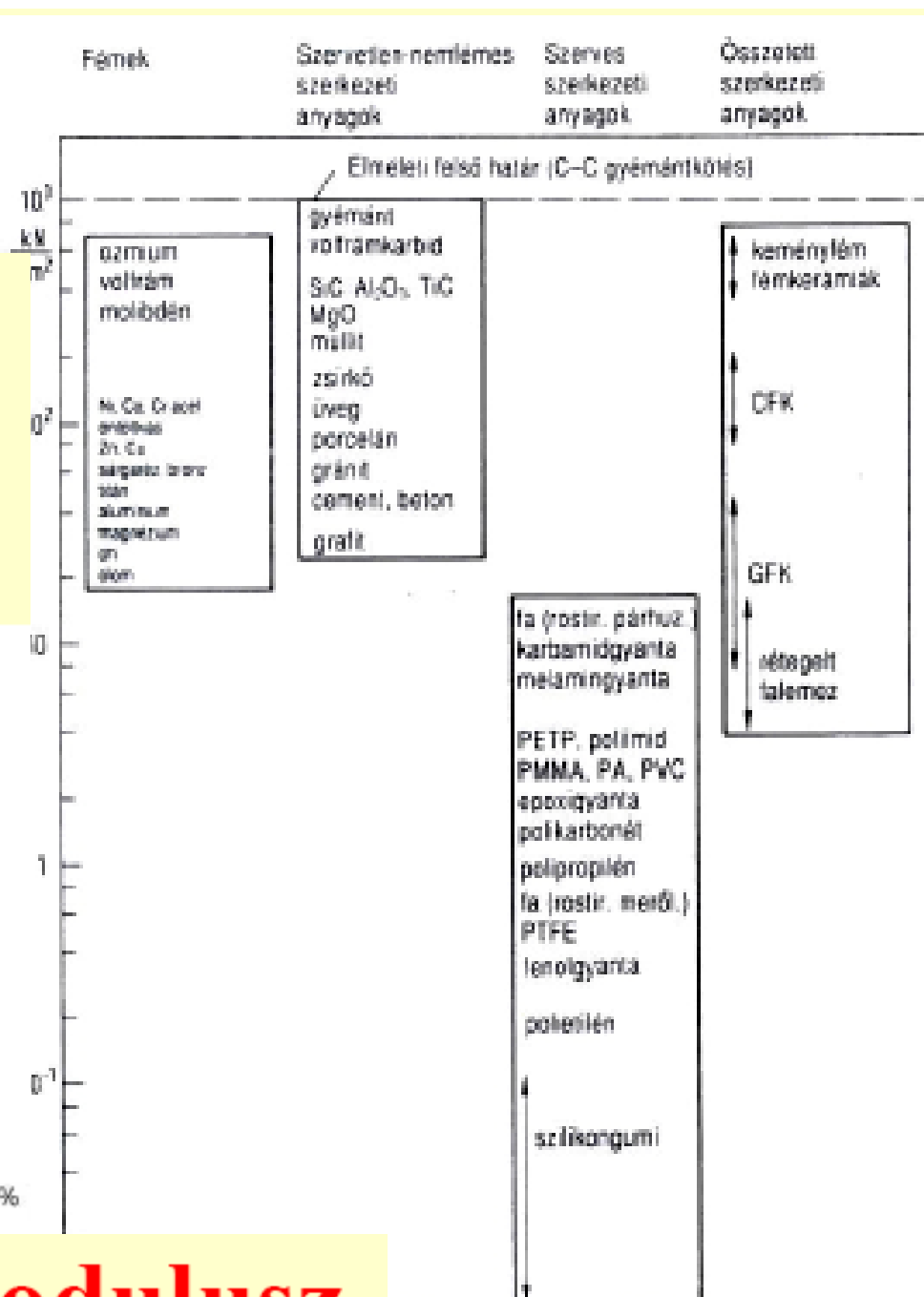
Young modulus

- A rugalmas szakasz meredeksége

$$E = \Delta\sigma / \Delta\varepsilon$$

Rugalmassági modulus

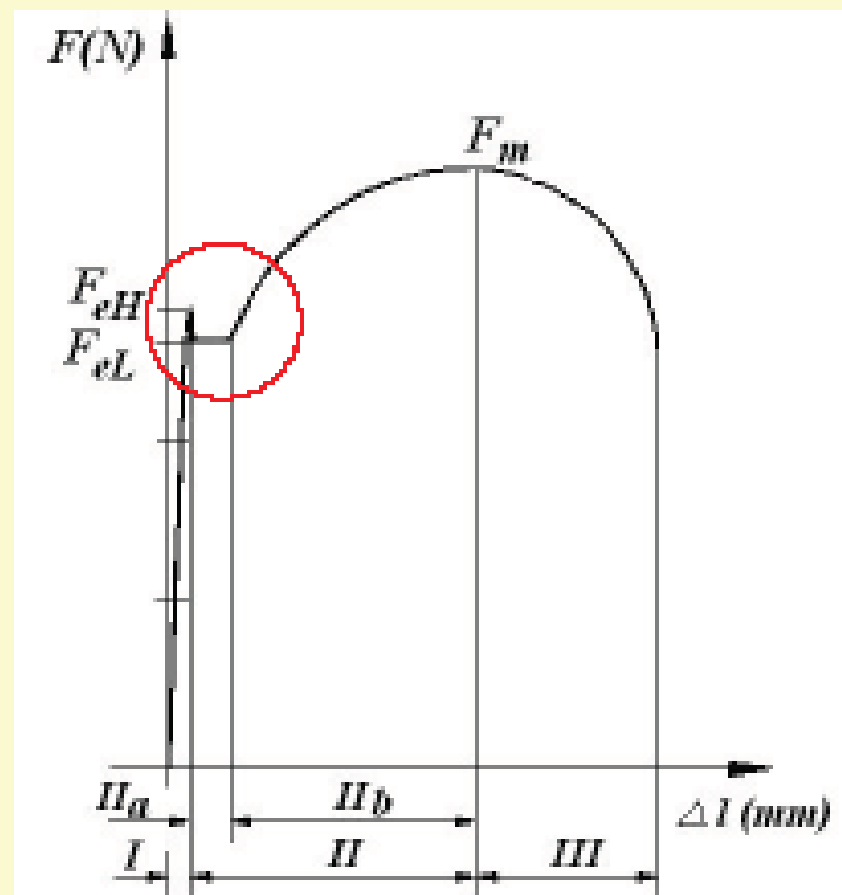

Folyáshatár

A maradó alakváltozás
kezdetét jelentő
feszültség

Mértékegysége: N/mm²

$$R_{eH} = \frac{F_{eH}}{S_0}$$

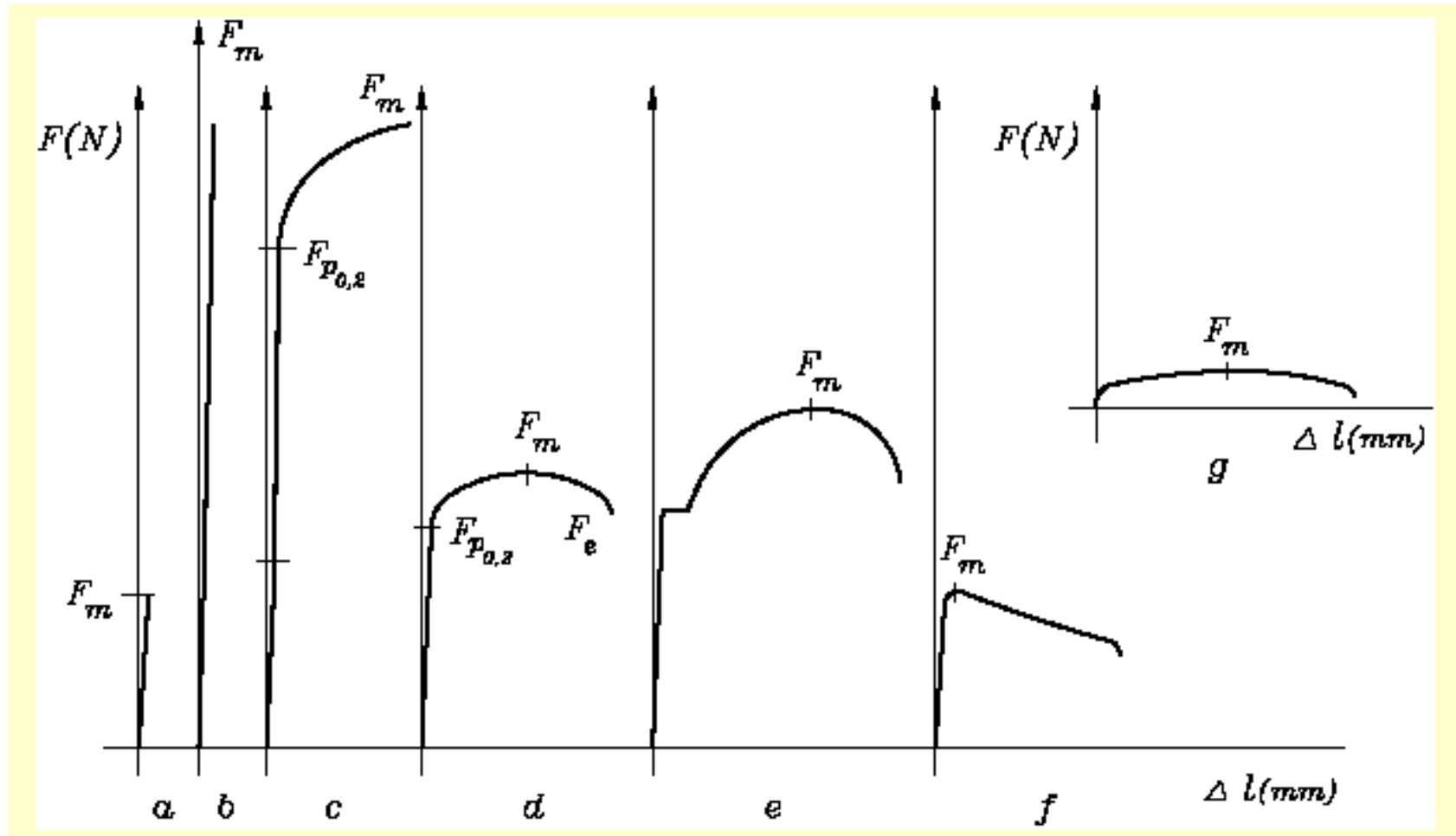

Folyáshatár

- A folyáshatár valódi feszültség, fizikai tartalommal ellátott, azt jelenti, hogy ennél a feszültségnél a próbatest minden kristallitjában megindul a képlékeny alakváltozás,
- a statikus méretezés alapja.

Mi a teendő, ha nem jelenik meg egyértelműen a folyáshatár?

Mi a teendő, ha nem jelenik meg egyértelműen a folyáshatár?

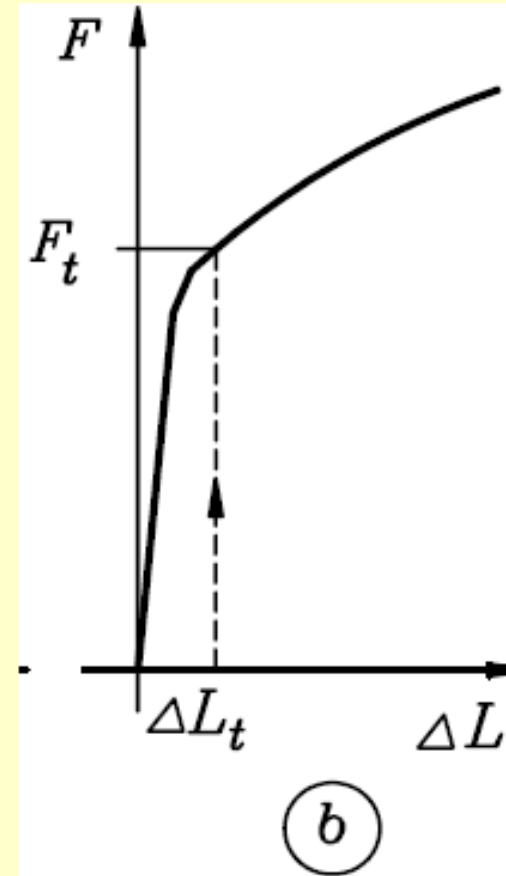
A maradó alakváltozás kezdetét jelentő feszültséget abban az esetben is meg kell tudni határozni, ha nem mutatkozik határozott folyáshatár. Ebben az esetben megállapodás szerinti értékeket határozunk meg.

Névleges folyáshatár

- **névleges folyáshatár** ,
azaz a 0,5 % teljes
(rugalmas + maradó)
alakváltozáshoz
tartozó feszültség
Mértékegysége:[N/mm²]

$$R_{t0,5} = \frac{F_{t0,5}}{S_0}$$

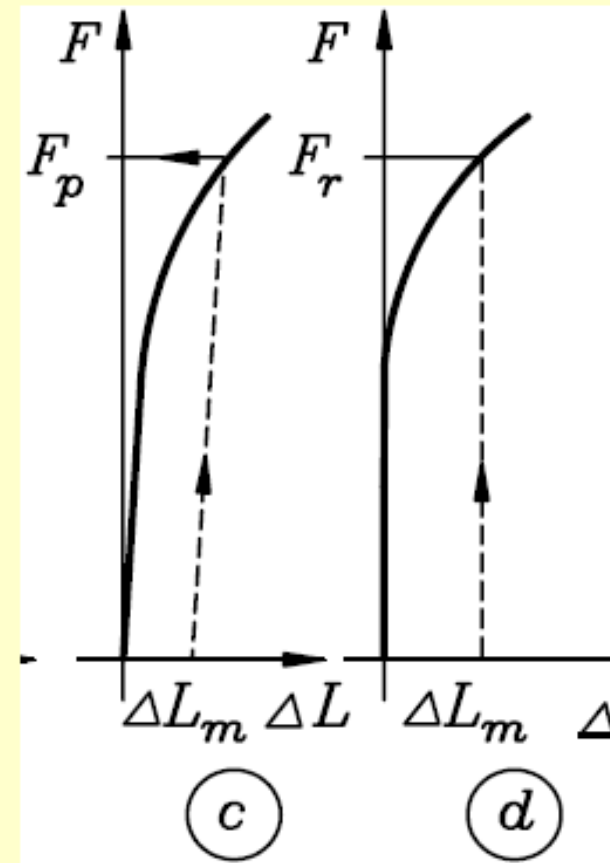
Egyezményes folyáshatár

A **terhelt állapotban** mért
egyezményes
folyáshatár :

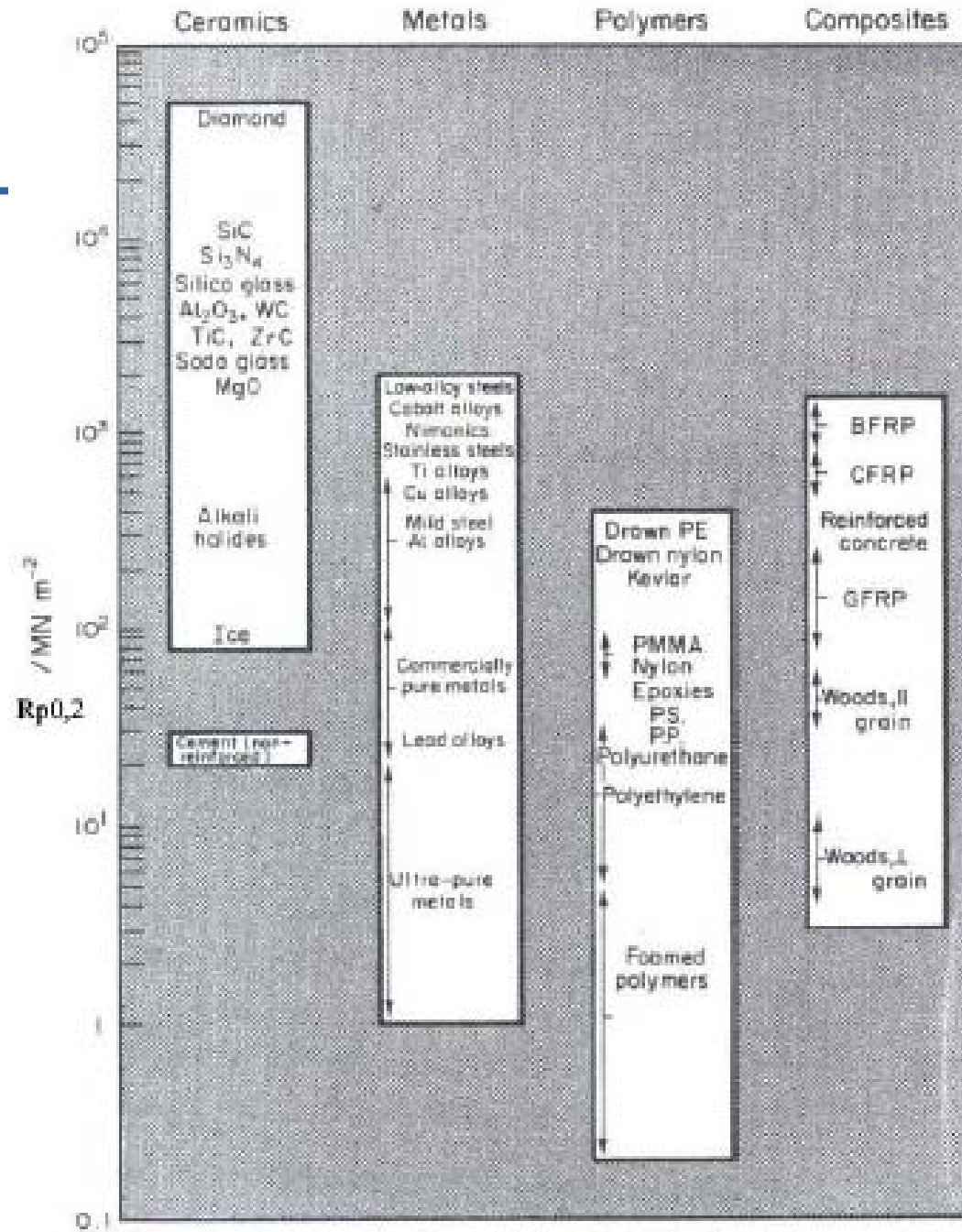
$$R_{p0,2} = \frac{F_{p0,2}}{S_o} \quad [\text{N/mm}^2]$$

A **terheletlen**
állapotban mért
egyezményes
folyáshatár :

$$R_{r0,2} = \frac{F_{r0,2}}{S_o}$$

51

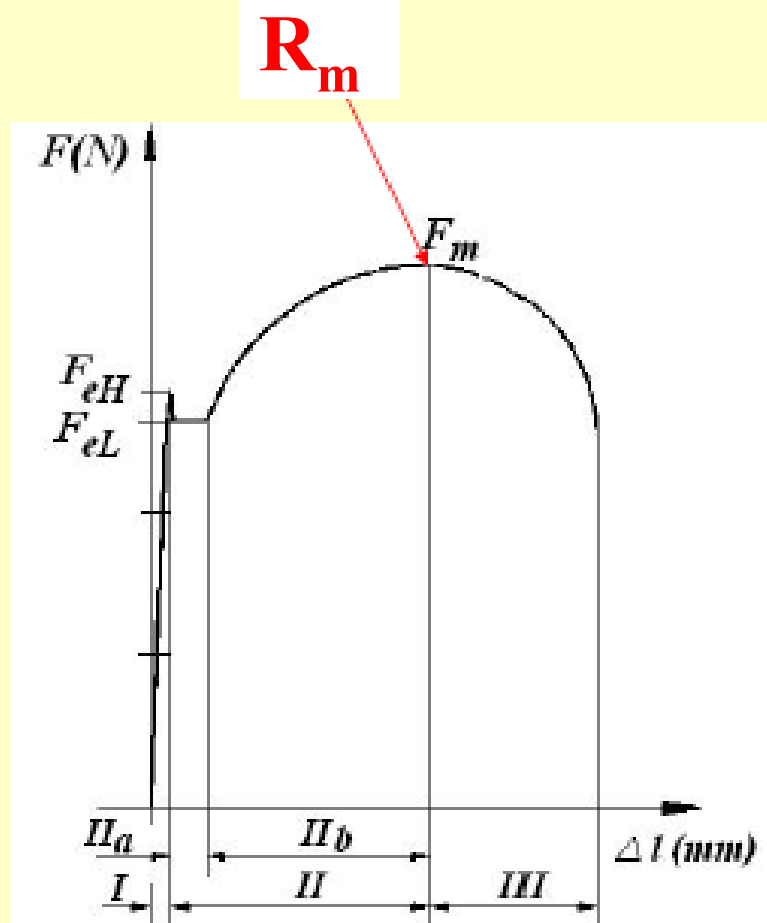

Szakítószilárdság

$$R_m = \frac{F_m}{S_0}$$

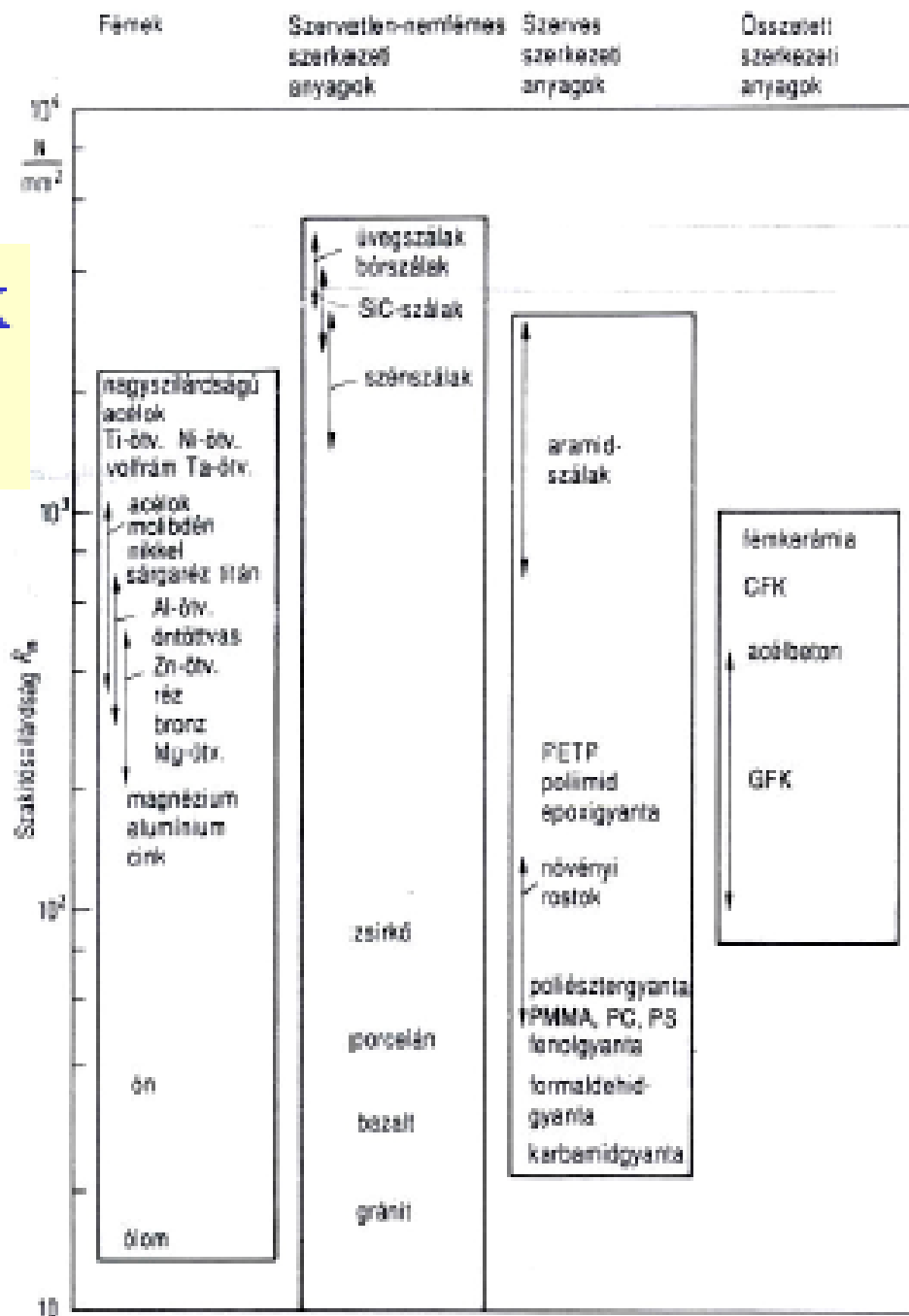
A szakítószilárdság a vizsgálat során mért legnagyobb terhelő erő és az eredeti keresztmetszet hányadosa:

Mértékegysége: N/mm^2

Különböző anyagok szakítószilárdsága

A szakítóvizsgálattal meghatározható anyagjellemzők

*Képlékenységi anyagjellemzők vagy
alakváltozási mérőszámok:*

Képlékenységi jellemzők vagy alakváltozási mérőszámok

**A próbatest a szakítóvizsgálat során megnyúlik,
keresztmetszete lecsökken**

Képlékenységi jellemzők vagy alakváltozási mérőszámok

A szabványos alakváltozási mérőszámok, a
mémöki rendszer szerinti nyúlásnak és a
keresztmetszet csökkenésnek egy jól
definiálható ponthoz, általában a
szakadáshoz tartozó értékei.

Alakváltozási mérőszámok

- Szakadási nyúlás
vagy nyúlás.

Jele: A

Mértékegysége: %

$$A = \frac{L_u - L_o}{L_o} 100$$

Alakváltozási mérőszámok

- Keresztmetszet csökkenés vagy kontrakció .

Jele: Z

Mértékegysége: %

$$Z = \frac{S_o - S_u}{S_o} 100$$

Szabványos mérőszámok

MSZ EN 10002-1:2001

ISO 6892-1:2009

- Folyáshatár

$$R_{eH} = \frac{F_{eH}}{S_o}$$

- Szakítószilárdság

$$R_m = \frac{F_m}{S_o}$$

- Nyúlás

$$A = \frac{L_u - L_o}{L_o} 100$$

- Kontrakció

$$Z = \frac{S_o - S_u}{S_o} 100$$

A szakítóvizsgálat során kapott eredményeket befolyásolják

⇒ a próbatest alakja, mérete, felületi minősége

⇒ a terhelés növelésének sebessége

⇒ a vizsgálati körülmények pl. a hőmérséklet

